

Dílo: Kuře melancholik (J. K. Šlejhar)

Předmět: ČJ – rozbor děl

Přidal(a): Monika

Josef Karel Šlejhar (1864-1914)

- Vystřídal řadu zaměstnání, celý život se potýkal s existenčními problémy (technik v cukrovaru, sedlák na zděděném statku, učitel), spisovatel (díla vycházela v časopisech i knižně).
- Smutné dětství – nejstarší ze čtyř dětí, krutý otec, kvůli neshodám mezi rodiči žil u babičky.
- Studoval chemii na VŠ, ale z důvodu nemoci školu nedokončil.
- Žil v Praze, pracoval v cukrovaru (znehucen tamními poměry), oženil se (ze sedmi dětí přežily jen tři), toužil po odchodu z města.
- Odstěhoval se na venkov k rodičům, ale spory se sousedy (nelíbilo se jim, jak o nich píše ve svých povídkách, uveřejňovány v časopisech, jeho popisy prý byly „výplodem šílence a chorého mozku“).
- Zdědil statek po dědečkovi, kam se odstěhovali, ale opět problémy (hospodaření se ztrátami i problémy v manželství).
- Rozvedl se, odešel zpět do města, opět nespokojen.
- Pracoval jako učitel (podle policejních záznamů žil se svými třemi dětmi), znovu se oženil (ale sňatek byl podle tehdejších zákonů neplatný), narodil se mu další syn (lékař).
- Zemřel v padesáti letech na rakovinu žaludku.

Tvorba:

- Charakteristické hlubokým pesimismem, snaží se šokovat děsivými detaily.
- Moderní civilizaci považoval za příčinu všeho zla, píše často o životě na vesnici (tragicky).
- Postavy jeho děl jsou lidskou zlobou nebo vnějšími okolnostmi tlačeny do tragických

situací, jsou buď oběti (děti, staří lidé, zvířata) nebo násilníci, smrt je často východiskem.

Díla:

- **Povídky:**
 - *Dojmy z přírody a společnosti*
- **Romány:**
 - *Lípa*
 - *Peklo* (život dělníka v cukrovaru)
 - *Ukolébavka* (týraná služka)
 - *Vražední*

Literárně-historický kontext

NATURALISMUS

- Vznikl v 70. letech ve Francii.
- Inspirován rozvojem **biologie, psychologie a sociologie**.
- Člověk je **předurčen dědičností, sociálním postavením a biologickými zákony**.
- Dochází k **zápasům mezi silnějšími a slabšími**.
- Spisovatele láká **pesimismus** (lidská bída, stáří, smrt).
- Popisují **drsné stránky lidské společnosti**.
- Kladou důraz na **detailní popis** (nejde o sny, jde o uvědomění si skutečné reality).
- Zatímco **realismus** si jako hlavní postavy vybírá **průměrné lidi**, **naturalismus** se zaměřuje na **něčím výjimečné osoby** (tzv. *nejbídnejší z bídnych*), kteří jsou buď **na okraji společnosti**, nebo **na jejím vrcholu**.

Rozbor díla: Kuře melancholik

Základní charakteristika:

- **Literární druh:** epika (příběh) + lyrika (pocity)
- **Literární forma:** próza
- **Literární žánr:** povídka, novela

Téma:

- surový život na venkově (x moderní městský život 19./20. st.)
- civilizace podle Šlejhara přispívá k mravnímu rozkladu, zvýšené agresí – až naturalistický obraz
- paralela nemocného kuřete a osiřelého dítěte (okolí jim nerozumí, jsou osamoceni)

Hlavní myšlenka:

- Autor ukazuje, jak bezcitnost a zloba dospělých ničí nevinný život. Povídka je obžalobou lidské krutosti a zároveň soucitem s těmi nejbezbrannějšími – dětmi a zvířaty.

Kompozice:

- Krátký, jednoduchý, v podstatě souvisle vyprávěný příběh.
- Prozaický text je členěn do odstavců.

Vyprávěč:

- Er-forma, tzv. vševědoucí vyprávěč.
- Objektivní přístup, popis situace.
- Morální apel, reflexe (pocity dítěte, jediný blízký = nemocné kuře).
- Silné subjektivní prvky (na straně dítěte, autobiografický prvek – sám měl složité dětství, byl slabý, fixován na matku, ta bita otcem).
- **Vyprávěcí způsob:** Chronologický (smrt matky, vyhnání chůvy, svatba otce, nemoc a smrt dítěte).

Typy promluv:

- Relativně méně dialogů, častěji popisné pasáže (popis děje).
- Bez zjemňování, idealizace (realistický přístup, naturalismus).
- Věty prostě řazeny vedle sebe, mnohdy bez přímého propojení.

Jazyk:

- Spisovný až knižní (vložila oči, rovněž, zdaž = zdali...).
- Delší souvětí, někdy i řečnické otázky nebo krátké zvolací věty (např. *Nikoliv!*). Poté opět oznamovací věty, spíš resignace a smutek.
- **Archaismy:** přechodníky (nesouc, vyběhnuvši), infinitiv zakončený -ti (např. těšiti), kročeť – krok, dále – dělo se, nebožka – zesnulá, délky – pozvédati.
- **Historismus:** žaket.
- **Zdrobněliny:** Katličko, strejčínek...
- **Slova hanlivá:** mamlase!

Tropy (obrazná pojmenování):

- **Přirovnání:** tělo jako v horečce, jako škodlivý hmyz.
- **Personifikace:** stromy jako by nařikaly, kuře slyšelo chválu od celého drůbežího světa, lidská zloba žene se dál.
- **Metafora, metonymie:** nad hrobem lidé zjevují nitro svoje.
- **Hyperbola (nadsázka):** žena andělská, všem přispěla v nesnázi.
- **Kontrast:** velká ruka na malá zádíčka, bylo něco rozkošného být neseno za smutečního pochodu, hlína na skvostný samet.
- **Epiteton (básnický přívlastek):** duše trpící.

Figury:

- **Inverze** – převrácený slovosled (konce jí není – správně: není jí konce; ponejvíce čas svůj hošík trávil – hošík trávil svůj čas ponejvíce).

Postavy:

- **Malé bezejmenné dítě** – asi 3–4leté, smrt matky nechápe, jsou na něj zlí, po vyhnání chůvy si začíná uvědomovat ztrátu blízkých a samotu.
- **Kuře** – jediný přítel dítěte, nemocné, smutné, bojácné, blízké dítěti.
- **Otec** – tvrdý, chybí cit.
- **Macecha** – příbuzná (? sestra zemřelé), zlá a sobecká nejen k dítěti (x maminka milující i služebnictvo, přírodu).
- **Chůva Katka** – hodná.
- **Služebná Pepka** – zlá.

Časoprostor:

- Venkov – Podkrkonoší, 19./20. století.

Stručný děj díla:

Povídka vypráví tragický příběh malého, bezejmenného dítěte a jeho jediného přítele – nemocného kuřete. Po smrti milující matky zůstává chlapec s tvrdým otcem, který nemá pro něj ani špetku citu, a s macechou, která je k dítěti krutá a bezohledná. Matka byla laskavá a vnímavá žena, měla ráda přírodu i služebnictvo, zatímco macecha je jejím pravým opakem – sobecká a necitlivá (macecha nejprve předstírá náklonnost a starost o chlapce, zejména při pohřbu, ale postupně se její skutečná povaha odhaluje). Dítě zpočátku nechápe, co se kolem něj děje. Po smrti matky a vyhnání hodné chůvy Katky se cítí opuštěné a osamělé. V domě je nikým nemilované, ostatní na něj jen křičí a trestají ho. Jeho jediným přítelem se stane slabé a nemocné kuře, které vnímá podobně jako sebe – také je bezbranné, odstrčené a trpící. Dítě se s ním ztotožňuje, pečuje o něj a vidí v něm jediné teplo a pochopení, které mu v životě zbylo. Když kuře onemocní a umírá, chlapec to velmi těžce nese. Po jeho smrti ztrácí poslední smysl života a propadá zoufalství. Nakonec sám umírá – z vyčerpání, smutku a osamění.